

VPU Lietuvos Istorijos katedros profesoriaus Liudo Truskos atsiliepiamas
apie dr. Arūno Streikaus darbą ‘Bažnyčios institucija nacių okupacijos
laikotarpiu Lietuvoje’

2004 11 02

Ši tema dar nėra bent kiek giliau tyrinėta. Dr. A. Streikus pagrįstai tvirtina, kad “daugeliu atvejų tebeoperuojama sovietmečiu paskelbtais dokumentais ir sovietinės istoriografijos suformuotais vertinimais, kurie pirmiausiai turėjo propagandinę funkciją ir todėl negali būti laikomi objektyviais”. Nuo savęs pridursiu, kad dar dažniau literatūroje, ypač populariojoje, perpasakojami išėivijoje sukurti mitai, sakysim, Katalikų bažnyčios hierarchų protestas vokiečių valdžiai 1941m. birželio pabaigoje dėl pradėtų žydų žudynių, arba kad 1941m. rudenį vykęs vyskupų suvažiavimas pasmerkė žydų genocido vykdytojus.

Dr. A. Streikus savo išvadų neremia nei vienais, nei kitais mitais. Kaip ir dera rimtam tyrinėtojiui, jis kritiškai analizuoja faktus ir daro logiškus, pakankamai argumentuotus apibendrinimus.

Nepamenu kas, ar tik ne pats A. Streikus, prieš kelerius metus rašė, jog Bažnyčia nacių okupacijos metais praleido gerą progą tapti herojumi. Tokia jau žmogaus prigimtis, kad jis didvyriškumo dažniausiai reikalauja ne iš savęs, o iš kitų. 1941m. vasarą bei rudenį, kada buvo išžudyta apie 80% Lietuvos žydų, o dauguma žudikų buvo lietuviai katalikai, Katalikų Bažnyčia, kaip institucija, tylėjo. Tylėjimo priešasčių buvo ne viena, baimė tarp jų – ne paskutinėje vietoje. Protestuoti buvo pavojinga. Visa tai yra recenzuojamame darbe.

Dėl darbo turinio teturiu vieną metodinio pobūdžio pastabą. Daugelyje vietų A. Streikus nenurodo savo teiginių, tiesa, antraeilių, šaltinių. Darbe turėtų būti du kartus daugiau nuorodų į šaltinius. Recenzuojamame egzemplioriuje pažymėjau vietas, kur reikėtų nurodyti teiginių šaltinius.

Beje, dr. A. Streikaus darbo vertę padidina tai, kad jis, be literatūrinių, panaudojo ir archyvinis šaltinius – Lietuvos valstybiniame istorijos archyve saugomais Kauno ir Panevėžio vyskupijų kurių karo metų dokumentais.

Visoms šešioms darbo pabaigoje padarytoms išvadoms pritariu. Naivoka atrodo penktoji: “nors LKB buvo gerai žinomas neigiamas Apaštalu Sosto požiūris į rasistinę nacių doktriną, konkrečių praktinių instrukcijų, kaip elgtis netikėtai užklydusio Holokausto akivaizdoje, neturėta”. Pagal A. Streikų, savo santykio su netikėtu blogiu išreiškimui, jo pasmerkimui, reikalingos instrukcijos iš aukštesnės vyresnybės. Ir tai – tokiai didžiule istorinę patirtį turėjusiai institucijai, kokia yra LKB. Tačiau, manyčiau, tegu lieka ir ši išvada.